

Prozopografijos galimybės Karpių giminės genealoginiuose tyrimuose

Rugilė Pangonytė

Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas

Herkaus Manto g. 84 (VI korpusas)

LT-92294, Klaipėda, Lietuva

El. paštas: rugiagele_p@yahoo.com

Santrauka. *Straipsnyje nagrinėjama Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajorų Karpių giminė. Dabar labai perspektyvus metodas kilmingoms šeimoms analizuoti yra prozopografija. Šiuo metodu analizuojamas asmuo, jo aplinka, socialinis statusas, karjera, galios kaupimas, politinė įtaka ir kiti veiksniai. Nagrinėjami individų ryšiai ir nuolat vertinami tarpusavio sąveikos aspektu. Straipsnyje grįžtama į Karpių giminės pradžią, aptariamos giminės legendinės kilmės ir jos pradininko LDK pasirodymo teorijos bei aiškinamasi, kiek dabartiniai Karpių giminės kilmės tyrimai leidžia taikyti produktyvius prozopografinius metodus. Kadangi prozopografijoje vienas iš svarbiausių metodų yra genealoginis, straipsnyje aptariama Karpių giminės genealoginio medžio tyrimų problematika.*

Reikšminiai žodžiai: *Karpių giminė, Karpiai, prozopografija, kilmės legenda, giminės pradininkas, genealogija.*

Received: 21/3/2019. Accepted: 6/6/2019

Copyright © 2019 Rugilė Pangonytė. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution Licence \(CC BY\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Genealogical Researches of Karpčiai Family: the Possibilities Evaluation of Prosopography Researches

Summary. *Karpčiai – a famous noble family of the Grand Duchy of Lithuania – are distinguished by their political and educative activities. The family's influence is most markedly observed in the 18th–19th centuries, when the most famous and active members of the Karpčiai family had lived. This family has not received plenty of scholarly attention, though from time to time new studies do spring up. Almost all of them are oriented to analyzing the activities of separate members of the Karpčiai family, while the family's origin and genealogy researches are scarce. Recently, prosopography has been found to be a very promising method for analyzing noble families. It analyzes the person, their environment, social position, career, power amassment, political influence, and other factors, researching bonds between individuals and constantly evaluating them in an interplay aspect. Besides, in prospect, a prosopographic analysis creates an ideal base for a person's historical biographical research. This article returns to the beginning of the Karpčiai family, studies the theories regarding its legendary origin and the appearance of their progenitor's in the Grand Duchy, and explains how the recent researches of the Karpčiai family's origin lay the foundation for productive prosopographic researches. Since in prosopography one of the most important methods is the genealogical one, this article discusses the topic of genealogical tree researches of the Karpčiai family.*

Keywords: *the Karpčiai family, Karpčiai, prosopography, legend of origin, family founding members, genealogy.*

Įvadas

Karpčiai – garsi Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajorų giminė, pasižymėjusi tiek politinėje, tiek švietėjiškoje veikloje. Daugiausiai giminė pagarsėjo XVIII–XIX a., kai gyveno žymiausi ir aktyviausi Karpčių giminės atstovai. Karpčiai giminiavosi su žymiausiomis to meto didikų šeimomis – Pacais, Plateriais, Potockiais, Puziniais, Sapiegomis, Skaševskiais, Tiškevičiais ir kt. Karpčių giminė turėjo sukaupusi didelę žemėvaldą. Daugiausiai dvarų turėjo Žemaitijoje, Upytėje, Palenkėje ir kitur¹.

¹ *Lietuvių enciklopedija*. T. XI. Bostonas, 1957, p. 89.

Nepaisant Karpių giminės garsumo ir giminės šakų teritorinio išplitimo, pačios Karpių giminės tyrimai vyksta lėtai ir yra negausūs. Dažniausiai randame bendros informacijos šalia nagrinėjamų Karpių giminės narių, nors Karpių giminės kilmė ir genealogija vertos atskiros temos. Paskutiniu metu kilmingųjų giminių tyrimuose vis dažniau bandoma naudoti prozopografinius tyrimo metodus, kurie galbūt išjudintų ir Karpių giminės tyrimus. Todėl pagrindinis šio darbo tikslas nustatyti, kiek Karpių giminės istorijos tyrimai leistų atlikti dabartinius kokybinius prozopografinius tyrimus. Darbo tikslui atskleisti išsikelti tokie uždaviniai: 1) nustatyti, kiek dabartiniai Karpių giminės kilmės tyrimai leistų produktyviai atlikti prozopografinius tyrimus; 2) išsiaiškinti, kiek dabartinis Karpių giminės genealogijos ištirtumo lygmuo leistų sėkmingai naudoti minėtus prozopografinius tyrimus.

Darbo chronologinės ribos yra gana plačios, apima nuo pirmutinio iki paskutinio Karpio genealoginiame medyje. Tyrimą pradėsime nuo VIII a. – Karpių giminės legendinės asmenybės, iš kurios kildinama visa Karpių giminė, ir baigsime XX a. I p. – Karpių genealogijoje minimais paskutiniais giminės nariais Lietuvoje.

Žodis „prozopografija“ kilo iš graikiško žodžio *prosōpon* – veidas, kaukė, dramatiškas charakteris, asmuo ir *graphein* – rašyti. Pažodžiui jis reiškia asmenų aprašymas. Prozopografijos studijų tradicija ilga ir jau buvo žinoma XVI a. humanistams. Kaip istorinių tyrimų metodas išsivystė XIX a. pab., o didysis persilaužimas įvyko XX a. 3 ir 4 dešimtmečiais. Dabartinių prozopografinių tyrimų samprata labai skiriasi nuo tų reikalavimų, kurie buvo taikomi anksčiau. Šiuo metu prozopografija reiškia du susijusius dalykus: 1. Pagalbinė disciplina, renkanti ir sisteminanti visus faktus, susijusius su individais, esančiais istorinės asmenų grupės dalimi ir kuriančiais ryšius tarp jų. 2. Analitinis būdas, kuris naudoja pirmiau minėtus faktus².

Prozopografiniai tyrimai aprėpia ne vieną metodą: biografijos, onomastikos, genealogijos, sociografijos ir kt. Šiame tyrime naudojami tik biografijos ir genealogijos metodai. Prozopografija, biografija ir genealogija daugiausia papildo viena kitą ir iš dalies sutampa. Be biografijos renkamų ir naudojamų struktūrinių biografinių duomenų prozopografija neegzistuoja.

² HEIL, Matthäus. Prosopography, 2011 09 30 [žiūrėta 2016 10 06]. Prieiga per internetą: <<http://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780195389661/obo-9780195389661-0077.xml>>.

Prozopografija, remdamasi biografijos duomenimis, nagrinėja individų ir grupių ryšius. Ji domisi visuma: individas nuolatos vertinamas remiantis jungtimis su visuma³. Genealogijos tikslas prozopografijoje yra atsekti asmens protėvius, atkurti šeimos ir giminės raidą. Ištirti kilmę, šeimos ir giminės augimą bei santykius⁴.

Kaip teigia viena iš prozopografijos formuotojų Katerina S. B. Keats-Rohan, prozopografija yra kilmės, biografijos ir genealogijos tyrimas, ypač skirtas karališkosioms ir kilmingosioms šeimoms, t. y. toms, kurios turėjo galios ir įtakos visuomenei. Autorė nurodo, kad prozopografinė analizė domisi asmeniu, jo aplinka ir socialiniu statusu, t. y. asmeniu, šeimos ir kitų socialinių grupių kontekste, vietomis ir pareigomis, kuriose jis buvo aktyvus, ir funkcijomis, kurias atliko visuomenėje⁵. Naudojantis prozopografija patogu atskleisti asmens karjerą ir paaukštinimo būdus, galios kaupimą, socialinius tinklus, politinę įtaką ir kitus aspektus⁶. Prozopografija taip pat nušviečia šeimos ir jos narių socialinį kontekstą. Šeimos pagrindo ir socialinės aplinkos supratimas padeda geriau suprasti ir paaiškinti asmens karjerą, bendrą gyvenimo kursą, įvertinti unikalumą ar jo bendrumą, palyginti su kitais tos pačios aplinkos nariais. Prozopografija naudinga nagrinėjant socialinę aplinką ir žmonių kontaktus, kurie puoselėja individus ar šeimas⁷. Tad naujų teorinių metodų naudojimo galimybių nustatymas būtų aktualus galimiems Karpių prozopografiniams tyrimams, formuojantis pradžios taškus ir kitiems analogiškiems darbams.

Istoriografijos apžvalga

Anksčiausiai Karpių giminė pristatyta Alberto Vijūko-Kojalavičiaus ir Kasparo Niesieckio herbynuose⁸. Šių herbų autoriai buvo Karpių ben-

³ Ten pat.

⁴ VERBOVEN, Koenraad; CARLIER, Myriam; DUMOLYN, Jan. A short manual to the art of prosopography, [žiūrėta 2010 01 27]. Prieiga per internetą: <<http://prosopography.modhist.ox.ac.uk/images/01%20Verboven%20pdf.pdf>>.

⁵ KEATS-ROHAN, Katharine Stephanie Benedicta. Domesday People A Prosopography of Persons Occurring in English Documents 1066–1166 I. *Domesday Book*. Woodbridge, Suffolk, 1999, p. 5.

⁶ VERBOVEN, Koenraad; CARLIER, Myriam; DUMOLYN, Jan. A short manual to the art of prosopography.

⁷ Ten pat.

⁸ KOJAŁOWICZ WIJUK, Wojciech. *Herbarz rycerstwa W. X. Litewskiego*. Kraków, 1897;

draamžiai, todėl informacija apie Karpių giminę labai kukli. Tačiau čia yra užuominų apie Karpių giminės kilmę. Plačiau giminės genealogiją atskleidžia Adomo Bonieckio ir Severino Uruskio herbynai⁹, kuriuose pateikiama sistemingesnių ir išsamesnių žinių: aptariama vyriškosios giminės karjera, žemėvalda, tam tikrais atvejais pateikiami susigiminiavimo faktai. Vėliau Karpių giminės bendrų bruožų genealogiją pateikė Petras Juknevičius su Sigita Sokolnikova¹⁰. Tačiau jų straipsnis neprilygsta nei A. Bonieckio, nei S. Uruskio darbams. Atskirai apie Rėkyvos liniją ir šaką informacijos pateikia tik keletas autorių: Dangiras Mačiulis¹¹ ir Raimonda Ragauskienė¹².

XX a. I dešimtmetyje buvo išleistas veikalas, užimantis ypatingą vietą Karpių giminės tyrimuose. Tai Aleksandro Meištovičiaus *Karpiowie herbu własnego*¹³ – pirmasis veikalas, skirtas visai Karpių giminei. Šis darbas svarbus tuo, kad autorius jį parašė remdamasis asmeniniu Karpių giminės archyvu ir XIX a. vidurio Karpių giminės genealoginiu medžiu. Taip pat naudojosi Vilniaus gubernijos šlėktų knyga, įvairiais herbynais, enciklopedijomis ir veikalais. Knygoje pateikiamos biografijos nuo Karpių giminės pradininko iki XIX a. pr. giminės narių. Daugiausiai dėmesio skirta pareigoms, žemėvaldai, šeimos sudėčiai. Veikale pateikiamas ir autoriaus sudarytas genealoginis medis. Kitas gausiai Karpių giminę aprašęs autorius yra Algimantas Karpus¹⁴. Jis parašė tris tomus, kuriuose nagrinėjo Karpių gi-

KOJALAVIČIUS-VIJŪKAS, Albertas. *Šventasis Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos bei jai priklausančių provincijų giminių ir herbų vardynas*. Vilnius, 2015; NIESIECKI, Kasper. *Herbarz Polski*. T. V. Lipsku, 1840.

⁹ BONIECKI, Adam. *Herbarz Polski*. T. IX. Warszawa, 1906; URUSKI, Seweryn. *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*. T. VI. Warszawa, 1909.

¹⁰ JUKNEVIČIUS, Petras; SOKOLNIKOVA, Sigita. Karpiai. *Dvarų kultūra – Lietuvos kultūros dalis. Karpiai*. 2003 m. vasario 28 d., [žiūrėta 2007 09 15]. Prieiga per internetą: <<http://www.panrs.lt/leidiniai/karpiai.htm>>.

¹¹ MAČIULIS, Dangiras. Karpių giminės istorijos fragmentai. *Šiaulių kraštas*, 1995 m. rugpjūčio 19 d.

¹² RAGAUSKIENĖ, Raimonda. Klientelė Reformacijos verpetuose: bajoro Skaševskio biografijos tyrimas. *Darbai ir dienos*, nr. 44. Kaunas, 2005; RAGAUSKIENĖ, Raimonda. Kurtuvėnų bažnyčios raida: nuo pirmosios XV a. iki Šv. Apaštalo Jokūbo bažnyčios. *Menotyra*, t. 44, nr. 3. Vilnius, 2006.

¹³ MEYSZTOWICZ, Aleksander. *Karpiowie herbu własnego*. Wilno, 1906. (Šios knygos autorius per savo broliu buvo susisaistęs giminystės ryšiais su Karpiais. Mintis parašyti knygą atsirado, kai 1905 m. buvo užmuštas Mauricijus Pranciškus Karpis. Po šio įvykio jo brolis Benediktas Karpis leido pasinaudoti giminės archyvu ir parašyti šį veikalą. Jis buvo baigtas 1906 m. kovo 15 d.).

¹⁴ KARPUS, Algimantas. *Carpio Lietuvoje: Karpavičiai, Tryznos, Karpiai*. T. I. Vilnius, 2006; KARPUS, Algimantas. *Carpio Lietuvoje: Karpavičiai, Tryznos, Karpiai*. T. II. Vilnius, 2007;

minės genealogiją, Karpavičių, Tryznų ir Karpių giminių, ir herbų istorijos fragmentus bei Karpių giminės dokumentų fragmentus. Šių tomų pagrindu jis išleido knygą *Carpio Lietuvoje*¹⁵.

Karpių giminės kilmei nėra parašyta atskirų darbų, todėl informacijos tenka rankiotis iš pavienių straipsnių. Vertingiausias informacijos šia tema pateikia Liudvikas Jucevičius¹⁶, Vincas Trumpa¹⁷, Romanas Aftanazis¹⁸, Albinas Kazlauskas¹⁹, Kęstutis Labanauskas²⁰ ir Birutė Saulė Sabaitė²¹.

Karpių giminės kilmės legendinė dalis

Giminės kilmės legendinė dalis buvo aktuali XVI–XVIII a. LDK giminių istorijoje. Genealoginio medžio legendinėms dalims turėjo įtakos platesnės valstybės kilmės teorijos. Tiriamos temos kontekste legendinė dalis yra svarbi, apibrėžiant to laikotarpio tam tikros valstybės, visuomenės ar atskiros giminės vertybines nuostatas bei ideologines laikysenas. Todėl legendinė giminės genealogijos dalis yra aktuali ir prozopografiniams tyrimams. Tai galima motyvuoti atsižvelgiant į kiekvienos giminės legendinę dalį, kurios identifikavimosi pravartu ieškoti su valstybės tapatumo vizijomis.

LDK kilmės teorijų motyvai atsispindėdavo giminės genealoginio medžio legendinėje dalyje. Giminės pradininkas, nurodydamas tapatybę, pagrįsdavo teisę siekti vienos ar kitos iškilios pareigybės ar vietos visuomeniniame gyvenime. Tiriama temai aktualiausias romėniškoji ir sarmatiškoji kilmės teorijos. Romėniškoji – galėtų rodyti giminės orientaciją į LDK savarankiškumą bendros valstybės su Lenkija kontekste. Priešinga šiai teo-

KARPUS, Algimantas. *Carpio Lietuvoje: Karpavičiai, Tryznos, Karpiai*. T. III. Vilnius, 2008 (naudojasi mašinosraščiu, esančiu Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių ir retų spaudinių skyriuje F8).

¹⁵ KARPUS, Algimantas. *Carpio Lietuvoje: Karpavičiai, Triznos, Karpiai*. Vilnius, 2010.

¹⁶ JUCEVIČIUS, Liudvikas. *Mokyti žemaičiai*. Vilnius, 1975.

¹⁷ *Encyclopedia Lituanica*. Vol. III. Boston, 1973.

¹⁸ AFTANAZY, Roman. *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczpospolitej. Wydanie drugie przejrzone i uzupełnione. Wojwództwo Trockie, Księstwo Żmudzkie, Inflanty Polskie, Księstwo Kurlandzkie*. T. III. Wrocław, 1992.

¹⁹ KAZLAUSKAS, Albinas. Karpių dvaras ir Joniškėlis. Iš *Arti žmogaus ir žemės*. Sud. Albinas KAZLAUSKAS, Julikas SIMONAITIS. Jonava, 1999.

²⁰ LABANAUSKAS, Kęstutis. Joniškėlio dvaro parkas. *Žiemgala*, 2002, vasaris; LABANAUSKAS, Kęstutis. Joniškėlio dvaras. Iš *Lietuvos dvarai*. Kaunas, 2007.

²¹ SABAITĖ, Birutė Saulė. Joniškėlio dvaro istorija. Karpių kilmė. Giminės vardo aiškinimas. Iš *Joniškėlis*. Sud. Eugenijus PETROVAS, Algimantas GARLIAUSKAS. Kaunas, 2007.

rijai buvo sarmatiškoji. Šių kilmės teorijų elementų vyravimas legendinėje genealogijos dalyje yra svarbus prozopografiniams tyrimams, nes gali rodyti giminėje vyravusias politines ir ideologines nuostatas, kurios galėjo veikti ir giminės narius.

Viena įdomesnių kilmės legendų priklauso Karpių giminei. Ji rodytų, kad giminė yra kilusi iš Italijos, nes jos atstovai atvyko būtent iš ten. Tačiau įdomu, kad yra aprašomi ankstesni Karpių giminės atstovai, veikę Ispanijoje. Tokią kilmės legendą savo veikale yra pateikęs A. Meištovičius. Tai leidžia susidaryti pakankamai patikimą vaizdą apie Karpių giminėje dominavusią kilmės legendinę dalį ir tai yra tam tikra nuoroda į galimas vertybines giminės nuostatas ir galimą politinės krypties pasirinkimą. A. Meištovičius pažymi, kad Karpių giminės genealoginio medžio šaknys sutampa su Samuelio Pufendorfo (1632–1694) *Visuotinės istorijos* pirmame tome pateikta istorija, kurioje aptariama Carpio giminė Ispanijoje ir Italijoje. Autorius, remdamasis S. Pufendorfu, nurodo, kad 768–832 m. gyveno Bernardas del Carpio, Saldano grafo ir *Ximemos*, Astūrijos karaliaus Froilo dukters, sūnus. Jį kaip savo sūnų užaugino *Ximemos* brolis Alfonsas II. Bernardas del Carpio buvo tituluojamas Andalūzijos provincijos markgrafu. Karo žygiais jis įsitvirtino to meto istorikų aprašymuose ir viduramžių poetų kūryboje²². Bernardo del Carpio palikuonys kartu su Petru III Aragoniečiu persikėlė į Italiją. Čia jie įsitvirtino Sicilijos soste, o vėliau ir Neapolyje²³. Vienas iš jų, taip pat Bernardas del Carpio buvo artimas imperatoriui ir Ispanijos karaliui Karoliui V (1500–1558), šis jam parūpino aukštas pareigas Neapolyje²⁴.

Gerokai plačiau ir detaliau šią versiją pateikia A. Karpus. Jis ne tik paaiškina, kodėl Alfonsas II užaugino Bernardą del Carpio, bet ir pateikia naujų duomenų apie jo gyvenimą. Bernardą del Carpio, anot autoriaus, pagimdė Astūrijos karaliaus Alfonso II sesuo Jimena. Tai buvo slaptos meilės su grafu de Sancho Diaz de Saldana vaisius. Karalius, sužinojęs apie šią nelygią, slaptą sesers santuoką ir susilauktą berniuką, įsiuto ir juos nubaudė. Visuotiniame Legiono susirinkime įsakė sulaukyti vaiko tėvą už monarcho šeimos įžeidimą, išlupti jam akis ir įkalinti vienoje iš pilių²⁵. O jo žmoną (savo sese-

²² MEYSZTOWICZ, Aleksander. *Karpiowe herbu własnego*, s. 5.

²³ Ten pat, s. 6.

²⁴ Ten pat, s. 6

²⁵ Ten pat, s. 6.

rį) visam laikui uždare vienuolyne. Kūdikį pasiliko sau taip pasistengdamas, kad nei tėvas, nei motina niekada jo negalėtų pamatyti. Karalius su Bernardu del Carpio elgėsi kaip su tikru seserėnu ir davė jam tinkamą išsilavinimą kaip karališkosios šeimos nariui – būsimam garbingam riteriui. Jaunasis Bernardas pasirodė dėkingas, jis vylėsi atsidavimu suminkštinti karaliaus Alfonso II širdį ir sugrąžinti tėvui laisvę. Jo prašymą palaikė ir žymesni didikai bei karalienė. Tačiau Alfonsas II buvo nepalenkiamas. Bernardas del Carpio paliko tarnystę ir išvyko į savo dvarus Saldonijoje. Ten beveik atvirai pasiskelbė Alfonso II priešū ir susirado daug jį palaikančių draugų. Būdamas jų apsuptyje, Bernardas del Carpio pirmiausiai skubiai sutvirtino savo miestą Carpio, kuriame gyveno, apsirūpino būtiniais ištekliais atviram karui su karaliumi. Be to, įkalbinėjo maurus sujungti jėgas. Karalius, spaudžiamas metų naštos, be to, žinodamas, kaip uoliai remia Bernardą del Carpio pirmieji šalies asmenys, nesiryžo pakelti prieš jį rankos. Alfonsas II suprato, kad atstumtas nuo sosto Bernardas gali tapti jam grėsmingas, ir išsiuntė savo sutikimą išlaisvinti tėvą, kuris tuo metu jau buvo miręs (ar nužudytas), su sąlyga, kad jis grąžins pilį ir miestą Carpio²⁶. Bernardas del Carpio priėmė sąlygas ir jas įvykdė. Kai sužinojo, kad jo tėvas miręs, jis tokį karaliaus žingsnį suprato kaip išdavystę, tačiau savo pykčio karaliui jau nebegalėjo išreikšti, nes buvo įvykdęs sutarties sąlygas²⁷. Šių santykių atomazga lieka neaiški. Daugelis tvirtina, kad Bernardas del Carpio negalėjo ilgiau pasilikti Ispanijoje ir tarnauti tokiam valdovui, todėl išvyko į Prancūziją ir ten baigė savo dienas keliaudamas po provincijas. Kiti rašo, kad jis atlaikė visus likimo smūgius ir iki gyvenimo pabaigos liko ištikimas karaliui bei baigė dienas savo ispaniškame dvare Aguilar²⁸.

Bernardo del Carpio palikuonys dalyvavo Ispanijos žygiuose užgrobiančiam Viduržemio jūros šiaurės krantų – Italijos ir Graikijos teritorijas bei dalyvavo jas valdant. O tai reiškia, kad jie liko ištikimi Ispanijos sostui²⁹. Šis teiginys leidžia daryti išvadą, kad Bernardas del Carpio nepaliko Ispanijos, nes jo palikuoniai išlaikė labai artimus ryšius su Ispanijos karaliumi. Priklausė jo aplinkai ir turėjo aukštą padėtį.

²⁶ Ten pat, s. 7.

²⁷ Ten pat, s. 7.

²⁸ Ten pat, s. 7.

²⁹ Ten pat, s. 8.

Taigi, svarbiu pagrindu legendinėje Karpių giminės kilmės dalyje tampa S. Pufendorfo veikalas. Jis atveria kelią itališkojo varianto ispaniškajai versijai. Apibendrinant reikia pasakyti, kad Karpių giminės pradininkas buvo Ispanijos karališkosios šeimos narys, riteris – Bernardas del Carpio, pasižymėjęs savo žygiais ir tapęs legendine asmenybe. Jo palikuonys išlaikė ryšį su karaliaus aplinka ir dalyvavo kariniuose žygiuose. To pasekmė buvo apsigyvenimas kartu su Ispanijos karaliumi Italijoje, kur ėjo aukštas pareigas. Taip palikuonių dinastiniai interesai iš esmės susiejo Ispaniją su Italija. Tai svarbus niuansas.

Istoriografijoje yra ir Karpių giminės iš Italijos kildinimo versija, kurioje neužsimenama apie Ispaniją. Chronologiškai pirmasis ją pateikia A. Vijūkas-Kojalavičius teigdamas, kad Karpių giminė save kildino iš Italijos ir į LDK su savo herbu atvykę bajoro italo Carpio palikuonys turėjo sulenkintą Karpių pavardę³⁰. K. Niesieckis nurodė, kad į LDK su savo herbu atvyko bajoras italas Carpio³¹. Šiais autoriais remdamasis tokią galimybę nurodo ir A. Meištovičius³².

Atskirų tyrėjų darbuose šalia itališkosios kilmės versijos aptinkama galimybė, kad Karpiai galėjo būti ir LDK autochtonai. Istoriografijoje pirmasis tokią galimybę pateikia L. Jucevičius savo veikale *Mokytį žemaičiai*. Jo manymu, Karpiai – sena Lietuvos bajorų giminė, turėjusi daug dvarų Žemaitijoje, Šiaurės Lietuvoje, Palenkėje ir kitur³³. Panašiai svarsto ir A. Meištovičius, jis pažymi, kad pirmieji Karpiai – Vladislovo Jogailos laikų, ir Karpis Jesipovičius XVI a. nenurodo itališkos kilmės³⁴. Dėl kilmės iš užsienio abejoja ir V. Trumpa. Autorius mano, kad toks kilmės aiškinimas niekuo nesiskiria nuo kitų to meto bajorų, siekiančių turėti ypatingus giminės pradininkus. Karpiai sukūrė giminės kilmės versiją, todėl nereikėtų laikyti jos tikra³⁵. Remdamasis šia savo įžvalga, jis įvardija Karpus Lietuvos dvarininkų šeima, valdžiusią tam tikrą skaičių dvarų Žemaitijoje ir Šiau-

³⁰ KOJALAVIČIUS-VIJŪKAS, Albertas. *Šventosios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos...*, p. XXII; KOJALOWICZ WIJUK, Wojciech. *Herbarz rycerstwa...*, s. 67.

³¹ NIESIECKI, Kaspar. *Herbarz Polski*, s. 44.

³² MEYSZTOWICZ, Aleksander. *Karpiowie herbu własnego*, s. 7.

³³ JUCEVIČIUS, Liudvikas. *Mokytį žemaičiai*, p. 215.

³⁴ MEYSZTOWICZ, Aleksander. *Karpiowie herbu własnego*, s. 6.

³⁵ *Lietuvių enciklopedija*. T. XI. Bostonas, 1957, p. 89.

rės Lietuvoje³⁶. Bene plačiausiai Karpių giminės kilmės galimybę iš LDK apsvarsto R. Aftanazis. Autorius nurodo, kad Karpių istorija ilga, siekianti Vladislovo Jogailos laikus, ir kad Karpių pavardė nėra visiškai paaiškinama. Tačiau vien dėl to teigti, kad į LDK iš Italijos atvyko bajoras Carpio, o jo palikuonys ilgainiui pradėjo naudoti sulenkintą pavardę, nėra teisinga. R. Aftanazio nuomone, dėl įrodymų trūkumo veikiau būtų galima sutikti, kad Karpiai buvo autochtonai, o itališka kilmė – tai vienas iš tų atvejų, kai dėl garbės troškimo išgalvojama heraldika³⁷.

Taigi, aiškinantis bendras įtampas, ispaniškosios ir itališkosios kilmės patvirtinimas nevaizduoja svarbaus vaidmens. Šiuo atveju svarbiausia, kad tokia kilmės versija suteikia kur kas platesnę politinio manevravimo galimybę giminei. Sukuriama stipri alternatyva tarp tų, kurie remiasi sarmatiškąja kilmės teorija, t. y. tarp oficialiosios valstybės kilmės teorijos šalininkų. Tai svarbu prozopografinių tyrimų kontekstui: Karpiai, naudodamiesi romėniškąja kilmės teorija (nesvarbu, su ispaniškuoju variantu ar be jo), bandė nubrėžti tam tikrą takoskyrą tarp tų, kurie naudodamiesi sarmatiškąja teorija, ieškojo bendrumo su Lenkija. Tai reikštų kaip ir kitokios tapatybės paieškos galimybę. Kad tokia prielaida yra tikėtina, iliustruoja ir tai, kad Karpiai romėniškųjų šaknų paieškoje nebuvo vieninteliai.

Karpių giminės pradininkas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje

Nemažą reikšmę kaip legendinės giminės genealogijos dalis, galimų giminės vertybinių nuostatų formavimo kontekste, vaidina ir realūs giminės asmenys, nuo kurių prasideda tikrasis genealoginis medis. Reikia pasakyti, kad, nors čia nekalbama apie romantiškąsias kilmės aplinkybes, nėra atsiskoma itališkosios kilmės.

Istoriografijoje nurodoma, kad Karpių šakos LDK galimas pirmtakas gyveno Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Jogailos laikais (1386–1434). Remdamasis giminės duomenimis ir Lietuvos metrika, A. Meištovičius nurodo tokią galimybę. Jis teigia, kad šalia Vladislovo Jo-

³⁶ *Encyclopedia Lituanica*. Vol. III. Boston, 1973, p. 51.

³⁷ AFTANAZY, Roman. *Dzieje rezydencji...*, s. 55–56.

gailos buvo *Karp*, kuris buvo atsakingas už paštą³⁸. Nors A. Karpus, remdamasis to meto iškilmių registrais, nurodo, kad paminėtas Karpis karaliaus Jogailos valdymo metais organizavo ne vieną kareivių būrį karaliaus tarnybai³⁹. Nepaisant skirtingų pareigų įvardijimo pateikta informacija nurodo, kad realios Karpių giminės šaknys siekia XIV–XV a.

Tolesnis Karpis, apie kurį yra žinoma iš Žygimanto Senojo laikų (1506–1548 m.), turbūt yra karaliaus Jogailos laikų Karpio palikuonis. Būtent iš jo išauga tolesnės Karpių giminės šakos⁴⁰. Karpių pradininku LDK yra laikomas Karpis Jesipovičius. Chronologiškai žiūrint, pirmasis apie jį rašo A. Bonieckis⁴¹. Lietuviškosios šakos pirmtakas 1522–1532 m. buvo karaliaus dvariškis. Karalius 1522 m. patvirtino teisę į Jatviesko ir Zabielsko vaitystes. Be to, 1540 m. įsigijo Olonus, Trakų pavietę⁴². Karpių giminės pradininku Karpį Jesipovičių mano esant ir S. Uruskis, tačiau jo informacija skurdesnė nei minėto autoriaus⁴³.

A. Bonieckio informaciją patikslina A. Meištovičius. Autorius nurodo, kad 1522 m. gruodžio 20 d. Žygimantas Senasis padovanojo Karpiui Jesipovičiui Jatviesko ir Zabielsko vaitystes bei vandens malūną Bžozove, o 1539 m. spalio 26 d. šias valdas patvirtino⁴⁴. Apie pastarąją datą užsimena P. Juknevičius su S. Sokolnikova⁴⁵ ir B. S. Sabaitė⁴⁶. Karpio Jesipovičiaus kaip giminės pradininko galimybei pritaria R. Aftanazis⁴⁷ ir P. Juknevičius⁴⁸.

Vėlgį informaciją naujomis detalėmis papildo A. Karpus. Jis, skirtingai nei kiti autoriai, bando paaiškinti, kaip Karpis Jesipovičius atsidūrė LDK. Jis teigia, kad XVI a. Naugarduke pasirodė dar vienas Carpio giminės atstovas – Karpis Jesipov⁴⁹, kurio tikrasis vardas, A. Karpaus nuomone, yra Carpio Jozefas⁵⁰. Autorius yra įsitikinęs, kad Karpis Jesipovičius yra vienos

³⁸ MEYSZTOWICZ, Aleksander. *Karpiowe herbu własnego*, s. 6.

³⁹ KARPUS, Algimantas. *Carpio Lietuvoje...* T. II, p. 15.

⁴⁰ MEYSZTOWICZ, Aleksander. *Karpiowe herbu własnego*, genealoginis medis.

⁴¹ BONIECKI, Adam. *Herbarz polski*, s. 279.

⁴² Ten pat, s. 279.

⁴³ URUSKI, Seweryn. *Rodzina...*, s. 217.

⁴⁴ MEYSZTOWICZ, Aleksander. *Karpiowe herbu własnego*, s. 7, 8.

⁴⁵ JUKNEVIČIUS, Petras; SOKOLNIKOVA, Sigita. *Karpiai*.

⁴⁶ SABAITĖ, Birutė Saulė. *Joniškėlio dvaro istorija...*, p. 76.

⁴⁷ AFTANAZY, Roman. *Dzieje rezydencji...*, s. 56.

⁴⁸ JUKNEVIČIUS, Petras. *Joniškėlio dvaras – plačios Karpių giminės rezidencija. Panevėžio rytas*, 1996 m. rugpjūčio 8 d., p. 8.

⁴⁹ KARPUS, Algimantas. *Carpio Lietuvoje...* T. I. Vilnius, 2006, p. 27.

⁵⁰ Ten pat, p. 9.

iš Bernardo del Carpio giminės šakų pradininkas Lietuvoje. Bandoma įrodyti, kad Karpio Jesipovičiaus pasirodymui LDK turėjo įtakos imperatorius Karolis V. Jis nurodo, kad Karpis Jesipovičius atvyko 1522 m., o privilegija buvo suteikta 1532 m. gegužės 30 d., valdant Karoliui V⁵¹. Anot autoriaus, Karpis Jesipovičius bendravo su Lietuvos didžiojo kunigaikščio dvaru, todėl tikriausiai buvo pakviestas⁵².

Taigi, autoriai tvirtina, kad Karpių giminės pradininkas LDK yra Karpis Jesipovičius, o giminės šaknys siekia XVI a. Iš istorinių tyrimų aiškėja, kad Karpis Jesipovičius atsidūrė LDK Lenkijos karaliaus dėka, kas rodytų pastarojo asmens artimumą valdovo aplinkai.

Istoriografijoje yra dar viena įdomi versija apie Karpių giminės atstovo pasirodymą LDK. Ji, kaip minėjau, yra susijusi su itališkuoju giminės kilmės variantu. Tokią versiją pateikia A. Kazlauskas, remdamasis P. Būtėnu. Tačiau autorius nurodo, kad P. Būtėno versija gali būti nepatikima, nes jis naudojo si sakytine istorija. Informaciją apie Karpis rinko iš kaimo žmonių – savo meto (1896–1980) senelių ir tėvų⁵³. Šioje versijoje teigiama, kad Lenkijos karaliaus Žygimanto Senojo žmona italė Bona turėjo dvarą prie Plokščių ežero. Ji iš Italijos pasikvietė tėvynainį malūnininką Bernardo del Carpio. Iš čia jo giminė paplito po visą Lietuvą. Taip pat pažymima, kad Bernardo del Carpio vardas įrašytas kaip vienas iš ankstyviausiųjų Karpių šeimos genealoginio medžio kamienė⁵⁴. Pastarasis teiginys nurodo, kad pradininką bandoma pritempti prie Karpių giminės legendinės kilmės dalies.

Iš esmės tą pačią, tik keliomis detalėmis besiskiriančią, versiją pateikia ir K. Labanauskas⁵⁵. Jis teigia, kad pirmasis Karpis į LDK atvyko XVI a. kartu su būsima Lenkijos karaliene Bona Sforca⁵⁶. Teigiama, kad Bernardas del Carpio buvo jos dvaro palydoje ir tarnavo malūnininku, kuris už tarnybą gavo Plokščių dvarą Suvalkijoje. Iš čia ir išplito Karpių giminė po visą Lietuvą⁵⁷. Tokiai versijai pritaria ir P. Juknevičius ir S. Sokolnikova, jų teigimu,

⁵¹ Ten pat, p. 9.

⁵² Ten pat, p. 11.

⁵³ Ten pat, p. 5.

⁵⁴ KAZLAUSKAS, Albinas. Karpių dvaras ir Joniškėlis, p. 5, 7.

⁵⁵ LABANAUSKAS, Kęstutis. Joniškėlio dvaro parkas..., p. 26; LABANAUSKAS, Kęstutis. Joniškėlio dvaras..., p. 34.

⁵⁶ Ten pat.

⁵⁷ Ten pat.

lietuviškąją giminės šaką pradėjo italų kilmės malūnininkai, kurie vėliau tapo stambiais dvarininkais⁵⁸.

Šias versijas patikslina A. Karpus. Jis mano, kad Carpio palikuonys galėjo atvykti į LDK per Lenkijos karaliaus žmoną. Tačiau jis atvykėlių įvardija ne Bernardu del Carpio, o Jozefu Carpio (Karpis Jesipovičius). A. Karpaus manymu, Carpio palikuonio atvykimo į Lietuvą priežastys galėjo būti susijusios su Lenkijos karaliaus dvaro to meto įvykiais. Mirus pirmajai Žygimanto Senojo žmonai, karalius 1518 m. vedė Boną Sforcą – Alfonso II anūkę. Alfonsas II, kaip ir Bernardas del Carpio, priklausė tam pačiam genealoginiam giminės medžiui. Bona Sforca atvyko su didele aukštuomenės ir artimųjų palyda, aprūpinimo komanda ir apsaugos pulku. Tarp jų buvo ir Jozefas Carpio⁵⁹. Atvykęs su karalienės svita, gavo žemių Palenkėje ir netoli Trakų⁶⁰. 1522 m. jis vedė Pelagiją Strijkovską ir susilaukė sūnaus Jono Karpio, kuris visam laikui apsigyveno Žemaičių kunigaikštystėje, iš kur vėliau jo palikuonys paplito visoje Lietuvoje bei Palenkės vaivadijoje⁶¹.

Akivaizdu, kad realus Karpių giminės pradininkas LDK istoriografijoje nėra iki galo ištirtas. Pirmiausiai atkreipiamas dėmesys, kad kažkoks Karpisėjo pareigas Jogailos dvare, tačiau plačiau istoriografijoje jis neaptiriamas. Istoriniuose tyrimuose labiau ištirtas Karpis Jesipovičius. Svarbu yra tai, kad realiai istorijoje fiksuojamas Karpių giminės pirmasis atstovas, taip pat kildinamas iš Italijos. Tiek Karpių giminės dokumentai, tiek ir istoriografija sureiškmina Karpio Jesipovičiaus itališkąsias šaknis. Protopografinių tyrimų kontekstui toks realaus pirmtako sureiškminimas yra pakankamai svarbus, tačiau LDK jam buvo skirtos nedidelės ir nereikšmingos teritorijos, o tai verčia imtis tam tikro atsargumo pasirodantiems vertinimams dėl svarbios šio asmens vietos LDK visuomenėje.

Karpių giminės linijos ir šakos

Didelė žemėvalda paskatino kelių giminės linijų atsiradimą ir šakų išsiskyrimą. Tačiau šis procesas istoriografijoje kol kas nėra detaliau aptartas.

⁵⁸ JUKNEVIČIUS, Petras; SOKOLNIKOVA, Sigita. Karpiai.

⁵⁹ KARPUS, Algimantas. *Carpio Lietuvoje...* T. III, p. 3.

⁶⁰ Ten pat, p. 28.

⁶¹ Ten pat, p. 4.

Didžiausi nuopelnai Karpių giminės genealoginiams tyrimams priklauso A. Meištovičiui⁶². Daug mažiau dėmesio Karpių giminės linijoms ir šakoms yra skyrę P. Juknevičius ir S. Sokolnikova. Būtent šių autorių tyrimai ir sudarys šios potemės analizės pagrindą. Prozopografinių tyrimų kontekste labai svarbus yra genealoginio ištirtumo lygis.

Remiantis A. Meištovičiumi, Bžozovo linijos pradininkas buvo Juozapas Karpis, Karpio Jesipovičiaus anūkas, III kartos Karpių atstovas⁶³. Ši linija apytiksliai prasidėjo XVII a. ir baigėsi XIX a. I p., t. y. X kartoje. Paskutinis jos atstovas buvo Juozapas Ignacijus Karpis (g. 1787), vedęs savo giminaitę Rozaliją Karpytę iš Rėkyvos linijos ir šakos⁶⁴. Su ja vaikų nesusilaukė, todėl linija nutrūko. Bžozovo linijoje vienu metu buvo išsiskyrusios 4 šakos. Jų pradininkai buvo Juozapo Karpio proanūkiai, VI kartos Karpiai. Šakos pavadintos jų vardais⁶⁵. Teodoro Leono, Stanislovo Antano ir Kristupo Ubaldžio šakos egzistavo labai trumpai. Jos užsibaigė VII kartoje. Palyginti su minėtomis šakomis ilgai išsilaikė Chrizostomo šaka. Iš jo sūnų – Jono ir Pranciškaus, VII kartos Karpių, išsiskyrė dar dvi šakos, pavadintos jų vardais⁶⁶. Jono Karpio šaka baigėsi iš karto VIII kartoje, o Pranciškaus šaka išsilaikė iki X kartos. Paskutinis jos atstovas – jau minėtas J. I. Karpis – užbaigė visą Bžozovo liniją.

Remiantis A. Meištovičiumi, jaunesnės Rėkyvos linijos pradininkas buvo taip pat Karpio Jesipovičiaus anūkas – Mikalojus Karpis, Juozapo brolis⁶⁷. Ši linija prasidėjo III kartoje, o baigėsi XII, t. y. prasidėjo apytiksliai XVII a., o baigėsi XX a. I p. Šios linijos vienu metu taip pat išsiskyrė 4 šakos, kurių pradininkai buvo broliai, Mikalojaus Karpio anūkai. Lasų ir *Kuršų* šakos pradininkas – Mikalojus Stanislovas Karpis, V kartos atstovas⁶⁸. Ši šaka užsibaigė VIII kartoje. Paskutinis jos atstovas buvo Juozapas Karpis. Panemunės šakos pradininkas taip pat V kartos atstovas – Jokūbas

⁶² MEYSZTOWICZ, Aleksander. *Karpiowe herbu własnego*. Rodowód Domu Karpiów, herbu własnego (knygos priedas).

⁶³ Ten pat, s. 10.

⁶⁴ Ten pat, s. 22.

⁶⁵ Ten pat, s. 15, 16, 17.

⁶⁶ Ten pat, s. 18, 19.

⁶⁷ Ten pat, s. 23.

⁶⁸ Ten pat, s. 29.

Karpis⁶⁹. Ši šaka taip pat užgeso VIII kartoje. Ją užbaigė Ignacijus Karpis. Joniškėlio šakos pradininkas – Povilas Chrizostomas Karpis iš V kartos⁷⁰. Šaka užgeso VIII kartoje, 1809 m. mirus jos paskutiniam atstovui Ignacijui Karpiui (g. 1780). Jaunesnės Rėkyvos šakos pradininkas – Steponas Kazimieras Karpis, V kartos atstovas⁷¹. Ši šaka ties X karta vėl išsišakojo į dvi šakas: vyresnę ir jaunesnę⁷². Vyresnę šaką pradėjo Pranciškus Karpis (1814–1872)⁷³, ji baigėsi XII kartoje. Jaunesnę šaką pradėjo Felicijonas Karpis (1821–1880)⁷⁴, o užbaigė jo anūkas taip pat Felicijonas Karpis (g. 1886) XII kartoje. Šie vyresnės ir jaunesnės šakos atstovai XII kartoje užbaigė ne tik savo šakas, bet ir jaunesnę Rėkyvos liniją.

Kuršo linijos pradininkas, remiantis A. Meištovičiumi, buvo Mikalojaus Karpio sūnus Steponas. Ši linija prasidėjo XVII a., IV kartoje, o baigėsi IX kartoje, XVIII a. pab.⁷⁵

Taigi, trumpiausiai egzistavo, tik dvi kartas (VI–VII), Teodoro Leono, Stanislovo Antano, Kristupo Ubaldžio šakos iš Bžozovo linijos. Šiek tiek ilgiau, tris kartas (V–VIII), išsilaiškė Lasų ir *Kuršų*, Panemunės ir Joniškėlio šakos iš Rėkyvos linijos. Ilgėliau nei prieš tai buvusios išsilaiškė Chrizostomo šaka iš Bžozovo linijos. Ji egzistavo keturias kartas (VI–X). O ilgiausiai išsilaiškė jaunesnė Rėkyvos šaka iš Rėkyvos linijos, kuri išsilaiškė septynias kartas (V–XII). Turbūt dėl ilgesnio egzistavimo nei kitų šakų iš Chrizostomo ir jaunesnės Rėkyvos šakų autorius išskyrė dar po dvi šakas. Chrizostomo šakos Jono šaka laikėsi mažiausiai, tik vieną kartą (VII–VIII). Rėkyvos šakos vyresnioji ir jaunesnioji šakos egzistavo dvi kartas (X–XII), o Chrizostomo šakos Pranciškaus šaka išsilaiškė ilgiausiai – tris kartas (VII–X). Tad ilgiausiai išsilaiškė jaunesnė Rėkyvos linija. Po jos Bžozovo linija ir trumpiausiai egzistavo Kuršo linija.

Karpių giminės genealogija domėjosi ir P. Juknevičius ir S. Sokolnikova. Tačiau šie autoriai pateikia mažiau Karpių giminės šakų nei A. Meištovičius. Jie pateikė tris linijas ir tris šakas. P. Juknevičius ir S. Sokolnikova

⁶⁹ Ten pat, s. 30.

⁷⁰ Ten pat, s. 32.

⁷¹ Ten pat, s. 46.

⁷² Ten pat, s. 76, 79.

⁷³ Ten pat, s. 76.

⁷⁴ Ten pat, s. 79.

⁷⁵ Ten pat, s. 25.

nurodė tik vienos linijos pavadinimą – Livoniškoji, o kitų dviejų linijų neįvardijo, tačiau pateikia jų pradininkus – tai Karpio Jesipovičiaus sūnūs Juozapas ir Mikalojus Karpiai⁷⁶. Šios trys linijos turėjo tris šakas: Bielsko-Slanimo, Rėkyvos ir Joniškėlio. Pavadinimai suteikti pagal svarbiausias gyvenamas vietas, nes šių šakų pradininkai buvo išitvirtinę Bielsko-Slanimo žemėse, Žemaitijos kunigaikštystėje ir Upytės pavietai⁷⁷. Tačiau autoriai nenurodė, kurios šakos, kuriai linijai priklausė. Vis dėlto tai galima suprasti iš pateiktų duomenų.

P. Juknevičius ir S. Sokolnikova pirmiausiai išskyrė Bielsko-Slanimo šaką. Jos pradininkas buvo Juozapas Karpis. Šios šakos pavadinimas kilo nuo to, kad Juozapo Karpio palikuonys XVII–XVIII a. ėjo įvairias pareigas Bielske, Smolenske, Slanime, Gardine. Šios šakos paskutinis atstovas Juozapas Ignacijus Karpis (g. 1787 m.). Anot autorių, vesdamas Rozaliją Karpytę, jis prisijungė Joniškėlio-Rėkyvos šakos žemes⁷⁸. Taigi Bielsko-Slanimo šaka priklausė Juozapo Karpio linijai.

Joniškėlio-Rėkyvos šakos pradininku laikomas Mikalojus Karpis. Kaip autoriai teigia: „Iš Mikalojaus Karpio šeimos galima atskirti ir Rėkyvos Karpis nuo Joniškėlio <...>.“⁷⁹ Joniškėlio šakos pradininke buvo laikoma Mikalojaus Karpio anūko „Povilo Chrizostomo Karpio ir Jadvygos Budembrock šeima“⁸⁰. Jų sūnus Jokūbas Karpis buvo Joniškėlio dvaro ir miestelio įkūrėjas. Paskutinis šios šakos atstovas – Ignacijus Karpis, miręs 1809 m. Po jo mirties Joniškėlio šaką perėmė Eustachijus Karpis iš Rėkyvos šakos. Taigi jis sujungė Rėkyvos ir Joniškėlio žemes. Paskutinis Joniškėlio dvaro valdytojas buvo Eustachijaus Karpio vaikaitis Benediktas, miręs 1926 m.⁸¹ Rėkyvos šakos paskutinis atstovas nenurodytas, tačiau yra žinoma, kad dar XIX a. II p. gyveno Felicijono ir Pranciškaus Karpio palikuonys⁸². Akivaizdu, kad ilgiausiai egzistavo Rėkyvos šaka, kuri priklausė Mikalojaus Karpio linijai.

Livoniškosios linijos pradininkas buvo Mikalojaus Karpio sūnus Steponas. Jo palikuonys tarnavo Prūsijos ir Rusijos kariuomenėse. Šios linijos

⁷⁶ JUKNEVIČIUS, Petras; SOKOLNIKOVA, Sigita. Karpiai.

⁷⁷ Ten pat.

⁷⁸ Ten pat.

⁷⁹ Ten pat.

⁸⁰ Ten pat.

⁸¹ Ten pat.

⁸² Ten pat.

paskutinis atstovas nežinomas, nes žinios apie šią liniją nutrūko XVIII a. II p.⁸³

Akivaizdu, kad A. Meištovičiaus ir P. Juknevičiaus bei S. Sokolnikovos genealogija nesutampa. Skiriasi genealoginio medžio duomenys. P. Juknevičiui ir S. Sokolnikovai trūksta vienos kartos arba antros kartos, t. y. Karpio Jesipovičiaus sūnaus Jono Karpio. Remiantis A. Meištovičiumi, būtent Jono Karpio sūnūs buvo linijų pradininkai⁸⁴. Tačiau ne vienintelis A. Meištovičius teigia, kad Karpis Jesipovičius turėjo sūnų. A. Bonieckis ir S. Uruskis taip pat nurodo, kad Karpis Jesipovičius turėjo sūnų Joną, kuris turėjo tris sūnus: Juozapą, Mikalojų ir Kazimierą⁸⁵. Taip pat nesutampa Karpių giminės šakų skaičius. A. Meištovičius pateikia daugiau šakų nei P. Juknevičius ir S. Sokolnikova. Kodėl A. Meištovičius pasirinko tokią šakų schemą, neaišku. Bžozovo linijos kiekvienai naujai kartai suteikė pavadinimą. O iš kiekvieno Petro Karpio vyriškosios giminės vaiko išvedė po šaką, nors, pavyzdžiui, Steponas Karpis, iš Kuršo linijos, turėjo keturis sūnus, tačiau iš jų atskirų šakų neišvedė.

Prieš tai pateikta medžiaga parodo, kad istoriografijoje yra didelė maišatis, nustatant Karpių giminės linijas ir šakas, todėl pabandyta išsiaiškinti, ar, nepaisant pavadinimų ir kiekio skirtumo, A. Meištovičius ir P. Juknevičius su S. Sokolnikova rašo apie tas pačias linijas ir šakas. Remtasi tokiais kriterijais: linijos/šakos pradininkas, paskutinis atstovas, linijos/šakos nunykimo laikas. Remiantis šiais kriterijais P. Juknevičiaus ir S. Sokolnikovos Bielsko-Slanimo šaka atitinka A. Meištovičiaus Bžozovo liniją. Bielsko-Slanimo šakos ir Bžozovo linijos pradininkas buvo tas pats asmuo – Juozapas Karpis, o paskutinis atstovas – Juozapas Ignacijus Karpis. Linija/šaka nunyko XIX a. I pusėje P. Juknevičiaus ir S. Sokolnikovos Rėkyvos šaka atitinka A. Meištovičiaus Rėkyvos liniją, nes Rėkyvos linijos/šakos pradininkas buvo Mikalojus Karpis. Ji baigėsi XIX a. pab. – XX a. pr. P. Juknevičiaus ir S. Sokolnikovos Joniškėlio šaka atitinka A. Meištovičiaus Joniškėlio šaką. Jos pradininkas – Povilas Chrizostomas Karpis, o paskutinis atstovas – Ignacijus Karpis (miręs 1809 m.). P. Juknevičiaus ir S. Sokolnikovos Livonijos linija atitinka

⁸³ Ten pat.

⁸⁴ MEYSZTOWICZ, Aleksander. *Karpiowe herbu własnego*, s. 9.

⁸⁵ BONIECKI, Adam. *Herbarz Polski*, s. 279; URUSKI, Seweryn. *Rodzina...*, s. 217.

A. Meištovičiaus Kuršo liniją. Livonijos ir Kuršo linijos pradininkas – Steponas Karpis. Ši Karpių giminės linija baigėsi XVIII a. II pusėje.

Palyginimas puikiai parodo, kad A. Meištovičius ir P. Juknevičius su S. Sokolnikova rašo apie tas pačias linijas ir šakas. Tačiau kiekvienas autorius pasirenka jam priimtina Karpių giminės linijų padalijimo būdą. A. Meištovičiaus linijos labai išsišakoja, kiek mažiau šakų pateikia P. Juknevičius su S. Sokolnikova.

Istoriografijoje pateikta Karpių giminės genealogija atskleidžia, kad Jono Karpio palikuonys buvo trijų linijų pradininkai. Juozapas Karpis pradėjo Bžozovo liniją, Mikalojus – Rėkyvos, o Steponas – Kuršo. Jų palikuonys pradėjo ne vieną šaką kiekvienos linijos viduje, taip suformuodami platų Karpių giminės tinklą. Visi Karpių giminės linijos pradininkai įsikūrė skirtingose teritorijose, o jų palikuonys tose teritorijose didino savo valdas, taip geografiškai pasklisdami gana dideliame plote. Karpių giminė išvirtino šiaurės vakarų Baltarusijoje, Žemaitijos kunigaikštystėje ir Upytės paviete. Prozopografinių tyrimų kontekste yra svarbus toks ryšių susiklostymas tarp giminės narių.

Išvados

1. Prozopografijos galimybės Karpių giminės tyrimuose kol kas yra labai ribotos. Daugiausiai tam trukdo menkas Karpių giminės ir jos narių iširtumas. Tai nulemia tų pačių faktografinių detalių aptikimą skirtingų autorių darbuose. Retais atvejais papildančių faktų rasta kitų giminių tyrimuose. Išsamiems prozopografiniams tyrimams tai sukelia sunkumų, nors tam tikrus apibendrinimus leidžia daryti.
2. Legendinėje Karpių giminės kilmės dalyje daugiausia dėmesio skiriama itališkojo varianto ispaniškajai versijai. Toks variantas nurodo, kad Karpių giminė XVII a. II p. laiko perspektyvia tą ideologinę liniją, kuri leidžia balansuoti LDK tarp sarmatiškąją kilmę nurodančios Lenkijos ir įtakingų Europos geopolitinių jėgų. Tokia kilmės versija suteikia daug platesnę politinio manevravimo galimybę giminei – sukuriama stipri alternatyva tarp tų, kurie remiasi sarmatiškąją kilmės teorija, t. y. tarp oficialiosios valstybės kilmės teorijos šalininkų. Tai svarbu ir prozopografinių tyrimų kontekstui: Karpiai, naudodamiesi romėniškąją kilmės

teorija (nesvarbu, su ispaniškuoju variantu ar be jo), bandė nubrėžti tam tikrą takoskyrą tarp tų, kurie, naudodamiesi sarmatiškąja teorija, ieškojo bendrumo su Lenkija. Tai reikštų kaip ir kitokios tapatybės paieškos galimybę. Vis dėlto reikia pasakyti, kad, norint visiškai prozopografiškai realizuoti Karpių giminės kitokios tapatybės paieškas per legendinę kilmės dalį galimybę, reikia gan plačios lyginamosios analizės su kitomis giminėmis, nustatyti konkrečias sąsajas su jomis. Tad, norint atlikti prozopografinius tyrimus, neišvengiamai reikėtų užsiimti platesnės faktografinės informacijos kaupimu.

3. Istoriografijoje Karpių giminės pradininko klausimas LDK yra gana miglotas. Pirmiausiai atkreipiamas dėmesys, kad kažkoks Karpis ėjo pareigas Jogailos dvare, tačiau plačiau šio Karpio istoriografija neaptariama. Daugiausiai ji susikoncentruoja ties Karpio Jesipovičiaus pasirodymu LDK 1539 metais. Svarbu yra tai, kad realiai istorijoje fiksuojamas Karpių giminės pirmasis atstovas, taip pat kildinamas iš Italijos. Šiai versijai įgyvendinti palanki buvo Lenkijos karalienės Bonos Sforcos, į kurios dvarą istoriografija inkorporuoja Karpį Jesipovičių, figūra. Kad ir kaip būtų, jo kilmė sureikšminama – pabrėžiamos itališkosios šaknys. Tačiau LDK jam buvo skirtos nedidelės ir nereikšmingos teritorijos, o tai verčia atsargiai traktuoti istoriografijoje pasirodančius svarbios šio asmens vietos LDK visuomenėje vertinimus. Prozopografinių tyrimų kontekstui toks realios istorinės figūros sureikšminimas yra pakankamai svarbus, tačiau materialinio aprūpinimo menkumas verčia suabejoti minėtų tyrimų pradžios taškų parengtumu – akivaizdi priešara, kuri platesne informacija neilustruojama. Šiaip ar taip ir pirmojo istoriniais šaltiniais fiksuojamo Karpių giminės atstovo kilmė sutapatinama su Italija, o tai verčia suklusti ir bandyti ieškoti papildomos informacijos tokių vertinimų pasirodymo motyvams.
4. Karpių giminės genealoginiai tyrimai atskleidžia, kad Jono Karpio sūnūs buvo trijų linijų pradininkai. Juozapas Karpis pradėjo Bžozovo liniją, Mikalojus – Rėkyvos, o Steponas – Kuršo. Jų palikuonys pradėjo ne vieną šaką kiekvienos linijos viduje, taip suformuodami platų Karpių giminės tinklą. Visi Karpių giminės linijos pradininkai įsikūrė skirtingose teritorijose, o jų palikuonys tose teritorijose didino savo valdas, taip geografiškai pasklisdami gana dideliame plote. Karpių giminė įsitvir-

tino šiaurės vakarų Baltarusijoje, Žemaitijos kunigaikštystėje ir Upytės pavieta. Prozopografinių tyrimų kontekste yra svarbu, kokie ryšiai buvo susiklostę tarp giminės narių. Tyrimo nustatyta, kad tuo metu labai aktyvi buvo Rėkyvos linija. Jos šakos, Rėkyva ir Joniškėlis, palaikė labai artimus ryšius, be to, gana artimi ryšiai buvo palaikomi ir su Bžozovo linija. Tai iliustruoja kontaktų tarp giminės linijų išlaikymas per vedybas. Tokia padėtis galėtų rodyti, kad giminė, palaikydama tarpusavio ryšius, galėjo operuoti plačia informacija, išeinančia už atskirų administracinių vienetų ribų, apimančia labai platų geografinį arealą. Kita vertus, pastangos giminės ribose išlaikyti žemėvaldą per santuoką rodytų, kad giminėje lyg ir galėjo būti susiklosčiusi glaudesnių ryšių sistema. Vis dėlto esami tyrimai neleidžia realizuoti prozopografinių tyrimų. Šiai sričiai dar reikia nuoseklesnio ir atidaus darbo kaupiant platesnę faktografinę informaciją ir analizuojant jos turinį.

Literatūra

1. AFTANAZY, Roman. *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczpospolitej. Wydanie drugie przejrzone i uzupełnione. Wojwództwo Trockie, Księstwo Żmudzkie, Inflanty Polskie, Księstwo Kurlandzkie*. T. III. Wrocław, 1992, s. 55–59.
2. BONIECKI, Adam. *Herbarz Polski*. T. IX. Warszawa, 1906, s. 279–282.
3. *Encyclopedia Lituanica*. Vol. III. Boston, 1973, p. 51–52.
4. HEIL, Matthäus. Prosopography. 2011 09 30 [žiūrėta 2016 10 06]. Prieiga per internetą: <<http://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780195389661/obo-9780195389661-0077.xml>>.
5. JUCEVIČIUS, Liudvikas. *Mokyti žemaičiai*. Vilnius: Vaga, 1975.
6. JUKNEVIČIUS, Petras; SOKOLNIKOVA, Sigita. Karpiai. *Dvarų kultūra – Lietuvos kultūros dalis. Karpiai*. 2003 m. vasario 28 d., [žiūrėta 2007 09 15]. Prieiga per internetą: <<http://www.panrs.lt/leidiniai/karpiai.htm>>.
7. KARPUS, Algimantas. *Carpio Lietuvoje: Karpavičiai, Tryznos, Karpiai*. T. I. Vilnius, 2006. Psl. [38]
8. KARPUS, Algimantas. *Carpio Lietuvoje: Karpavičiai, Tryznos, Karpiai*. T. II. Vilnius, 2007. [17]
9. KARPUS, Algimantas. *Carpio Lietuvoje: Karpavičiai, Tryznos, Karpiai*. T. III. Vilnius, 2008. [38]
10. KAZLAUSKAS, Albinas. Karpių dvaras ir Joniškėlis. Iš *Arti žmogaus ir žemės*. Sud. Albinas KAZLAUSKAS, Julikas SIMONAITIS. Jonava: UAB „Dumsa“, 1999, p. 5–8.

11. KEATS-ROHAN, Katharine Stephanie Benedicta. Biography, Identity & Names. Understanding the pursuit of the Individual in Prosopography, [žiūrėta 2010 01 27]. Prieiga per internetą: <<http://prosopography.modhist.ox.ac.uk/images/06%20KKR.pdf>>.
12. KEATS-ROHAN, Katharine Stephanie Benedicta. Domesday People A Prosopography of Persons Occurring in English Documents 1066–1166 I. *Domesday Book*. Woodbridge, Suffolk: Boydell Press, 1999.
13. KOJALAVIČIUS-VIJŪKAS, Albertas. *Šventasis Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos bei jai priklausančių provincijų giminių ir herbų vardynas*. Vilnius, 2015.
14. KOJAŁOWICZ WIJUK, Wojciech. *Herbarz rycerstwa W. X. Litewskiego*. Kraków: Czas, 1897, s. 67.
15. LABANAUSKAS, Kęstutis. Joniškėlio dvaras. Iš *Lietuvos dvarai*. Kaunas, 2007, p. 34–41.
16. LABANAUSKAS, Kęstutis. Joniškėlio dvaro parkas. *Žiemgala*, 2002 m. vasaris, p. 26–28.
17. *Lietuvių enciklopedija*. T. XI. Bostonas, 1957, p. 89–90.
18. MAČIULIS, Dangiras. Karpių giminės istorijos fragmentai. *Šiaulių kraštas*, 1995 m. rugpjūčio 19 d., p. 13, 17, 20.
19. MEYSZTOWICZ, Aleksander. *Karpiowie herbu własnego*. Wilno, 1906.
20. NIESIECKI, Kasper. *Herbarz Polski*. T. V. Lipsku, 1840, s. 44.
21. RAGAUSKIENĖ, Raimonda. Klientelė Reformacijos verpetuose: bajoro Skaševskio biografijos tyrimas. *Darbai ir dienos*, Nr. 44. Kaunas, 2005, p. 189–209.
22. RAGAUSKIENĖ, Raimonda. Kurtuvėnų bažnyčios raida: nuo pirmosios XV a. iki Šv. Apaštalo Jokūbo bažnyčios. *Menotyra*. T. 44, nr. 3. Vilnius, 2006, p. 12–21.
23. SABAITĖ, Birutė Saulė. Joniškėlio dvaro istorija. Karpių kilmė. Giminės vardo aiškinimas. Iš *Joniškėlis*. Sud. Eugenijus PETROVAS, Algimantas GARLIAUSKAS. Kaunas: Akstis, 2007, p. 76–82.
24. URUSKI, Seweryn. *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*. T. VI. Warszawa, 1909, s. 217–219.
25. VERBOVEN, Koenraad; CARLIER, Myriam; DUMOLYN, Jan. A short manual to the art of prosopography, [žiūrėta 2010 01 27]. Prieiga per internetą: <<http://prosopography.modhist.ox.ac.uk/images/01%20Verboven%20pdf.pdf>>.